

23.oktober 2019

Innspill til Etikktutvalget for Statens pensjonsfond utland

Transparency International Norge (TI Norge) takker for anledningen til å komme med innspill.

Vi vil spille inn tre punkter, og har avslutningsvis tatt opp enkelte andre forhold som vi ber utvalget vurdere.

- Investeringer i selskaper som hører hjemme i land med lite/ingen åpenhet
- Investeringer i finansinstitusjoner og andre investeringsselskaper
- Spørsmål om terskelen/avgrensningen mht uttrekk på grunnlag av grov korrupsjon er tilstrekkelig

Investeringer i selskaper som hører hjemme i land med lite/ingen åpenhet

I brevet fra Etikkrådet til Finansdepartementet 13.11.2018 formulerer Etikkrådet et svært alvorlig problem, nemlig at de etiske retningslinjene vanskelig lar seg anvende i visse stater, og at man dermed ender opp med «doble standarder». Brevet tar for seg Etikkrådets arbeid etter menneskerettighetskriteriet, men TI Norge antar at samme beskrivelse vil kunne gjelde for korrupsjonskriteriet – ofte er det også en sammenheng.

TI Norge mener at denne problemstillingen krever endringer i måten de etiske retningslinjene er formulert slik at man ikke kun har fokus på utelukkelse/observasjon av enkeltsselskaper.

Som svar på de alvorlige utfordringene som er beskrevet både i Etikkrådets brev og i Etikktutvalgets mandat, foreslår vi at Etikkrådet gis et utvidet mandat til også å gi tilrådninger til banken om utelukkelse/observasjon av regioner og stater.

Som en sikkerhetsventil kan en idé være å stille krav om en aktsomhetsvurdering av selskaper man likevel ønsker å investere i forut for investeringsbeslutningen. En forhåndsvurdering bør gjelde der selskapet er hjemmehørende i eller har virksomhet i det aktuelle (utelukkede) stat/region.

Når det gjelder korrupsjonsrisiko har Etikkrådet i sin Årsmelding fra 2016 redegjort for hvordan det vurderer risikoen, men visse elementer bør legges til i en forutgående aktsomhetsvurdering slik som selskapets åpenhet om

- eierstruktur (reelle rettighetshavere)
- lobbyvirksomhet
- land-for-land rapportering

Man kunne tenke seg en lignende modell for investeringer i spesielt korrupsjonsutsatte sektorer og eller bransjer, og en slik modell er kanskje mest påkrevet der man har kombinasjonen korrupsjonsutsatte sektorer som opererer i stater/regioner med stor grad av lukkethet.

Ved å sette opp objektive kriterier som grunnlag for investeringer, vil det også være mindre politisk sensitivt – ref. Etikkrådets bekymring om at tilrådninger vil kunne oppfattes som myndighetskritikk.

Etikkrådet har lang erfaring med denne typer analyser, og har bygget opp en god kompetanse på området. Ved å utvide Etikkrådets mandat og rolle som beskrevet, kan man også sikre åpenhet om tilrådingene – noe som er et gode i seg selv. TI Norge ser at Etikkrådets kontradiksjonspraksis (slik den er utviklet med enkeltsselskaper) må vike med en slik modell.

Fondets investeringer i finanssektoren herunder andre investeringsselskaper.

Et spørsmål er hvordan selskapene man er direkte investert i ter seg. Her har man mulighet til å følge det enkelte selskapet og ta opp kritikkverdige forhold selskapet er direkte ansvarlig for.

Et annet spørsmål som til nå ikke har fått særlig mye oppmerksomhet, er de etiske dilemmaene der fondet er investert i finansinstitusjoner som enten er investert i selskaper som er utelukket etter tilrådning fra Etikkrådet, som selv ikke ter seg spesielt godt eller har betydelig innslag av skjulte eiere. Det siste kan også gjelde selskaper i Norge hvor investeringsselskaper forvalter eierinteresser i Norge med skjulte eiere.

Ett eksempel er investeringsselskapet BlackRock – der Oljefondet eier aksjer for om lag 9 milliarder kroner og som har de utelukkede selskapene ZTE – kinesisk telekomselskap og det brasilianske næringsmiddelselskapet JBS i sin portefølje.

Altså har man fremdeles, om enn indirekte, inntekter fra et selskap som på bakgrunn av fylldig dokumentasjon fra Etikkrådet om uakseptabel risiko for grov korrupsjon har besluttet å trekke seg ut av. (BlackRocks portefølje er ikke sjekket når det gjelder andre kriterier i de etiske retningslinjene og eventuelle utelukkede selskaper og vi understreker at eksempelet kun er brukt for å illustrere poenget).

Et annet forhold er finansinstitusjoner som bidrar til mer eller mindre plyndring av land der det mest iøynefallende eksempelet er Credit Suisse` skandaløse og ulovlige lån til myndighetene i Mosambik. Oljefondet er nest største eier av Credit Suisse, (og eier dessuten også bygningen i Sveits der de har sitt hovedkontor¹.)

(Representanter for FMO, et nettverk av 21 sivilsamfunnsorganisasjoner i Mosambik gjerne vil møte med utvalget og utdype forholdene rundt lånene og konsekvensene av dem. De har tidligere møtt med Etikkrådet.²)

Det tredje forholdet og kanskje det mest alvorlige er investering i finansinstitusjoner som nå er avslørt for stortiltet hvitvasking - altså som bidrar til å legalisere ulovlige midler.

¹ <https://www.credit-suisse.com/sites/office-locator.locationDetail.html?country=ch&lang=en&locid=/europe/Switzerland/Zurich/Zurich/Uetlibergstrasse-231>

² <https://bistandsaktuelt.no/nyheter/2019/sivilsamfunnet-i-mosambik-krever-oljefondet-trekkes-ut-av-credit-suisse/>

Dette er store, fundamentale for ikke å si strukturelle problemer som det er på høy tid å ta tak i og som også bidrar til at Oljefondet opererer med «doble standarder».

TI Norge er i tvil om dagens retningslinjer er tilstrekkelige til å fange opp de beskrevne situasjonene og anmoder utvalget om å gjøre en vurdering og eventuelt foreslå et nytt kriterium for utelukkelse/observasjon dersom man kommer til at dagens retningslinjer ikke er tilstrekkelige.

Spørsmål om terskelen/avgrensningen mht uttrekk på grunnlag av grov korrupsjon er tilstrekkelig

Dette spørsmålet kan besvares så enkelt som at dersom Etikkrådet gis et utvidet mandat slik det er skissert ovenfor, så vil dette også kunne ha en positiv innvirkning for operasjonalisering av korrupsjonskriteriet ved at man unngår å investere i de verste selskapene.

Andre forhold

- TI Norge mener det er blitt et for stort sprik når det gjelder åpenhet og de ulike virkemidlene som er til rådighet. Det er positivt at det er full åpenhet om Etikkrådets tilrådninger om observasjon og utelukkelse (selv om banken ikke skulle ta dem til følge). På den annen side, er det så godt som ingen åpenhet når det gjelder virkemiddelet eierskapsutøvelse, som også brukes i økende grad av Oljefondet. Vi trenger større åpenhet om sistnevnte virkemiddel, noe som også vil bidra til å styrke fondets legitimitet. En modell som kan vurderes er Etikkrådets årlige rapportering på selskaper som er under observasjon.
- TI Norge ber utvalget vurdere om det er behov for å markere større uavhengighet for Etikkrådet. Et enkelt grep kan være at Etikkrådets Årsmeldinger legges frem for Stortinget og ikke Finansdepartementet som i dag (TI Norge har ikke sjekket eventuelle formelle hindringer for en slik løsning)
- TI Norge anmoder Oljefondet til å oppdatere porteføljebasen litt hyppigere enn en gang i året

Dersom utvalget ønsker å diskutere ett eller flere av våre innspill videre, står vi til rådighet.

Vi ønsker utvalget lykke til med et svært viktig arbeid.

Med vennlig hilsen

Hans Petter Graver
styreleder

Guro Slettemark
generalsekretær